

OKUMA YAZMA ÖĞRENME YAŞI

(AGE FOR LEARNING LITERATE)

Firdevs GÜNEŞ¹

ÖZET

Okuma yazma, eğitim sürecinin ilk ve en zor aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamanın bilimsel kurallara uygun yürütülmesi çocuğun eğitim geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuklara okuma yazma öğretme konusunda eski ve yeni yaklaşımlar arasında önemli farklılıklar vardır. Eski araştırmalar okul öncesinde çocukların yeterli olgunluğa ulaşmadıklarını ve erken yaşlarda okuma yazma öğretilmesinin uygun olmadığını vurgulamaktadır. Günümüz beyin araştırmaları ise doğumdan itibaren okuma yazmaya hazırlık çalışmalarına başlanmasını, 4-5 yaşlarında okuma-yazma öğretilmesini ve 7 yaşın çok geç olduğunu açıklamaktadır. Çocukların bu yaşlarda okuma-yazma öğrenebileceği çeşitli okullarda denenmiş, erken yaşlarda verilen okuma yazma eğitiminin çocuğun gelişiminde ve başarısında belirleyici olduğu görülmüştür. Eski araştırmalarda çocukların erken yaşlarda okuma yazma öğrenememelerinin en önemli nedeni olarak ilk okuma yazmada kullanılan cümle yöntemi gösterilmiştir. Bunun üzerine ses birleştirme yöntemleri uygulanmaya başlanmıştır. Cümle yönteminde kelimeler bütün olarak öğretilirken ses birleştirme yönteminde önce ses ve harflerden başlanmakta, bunlar birleştirilerek hece ve kelimelere ulaşılmaktadır. Beyin araştırmaları, nöronlar arasında bağ kurmak için ses birleştirme yönteminin çok etkili olduğunu, beynimizin üst düzey işlemlerini geliştirdiğini göstermektedir. Bu nedenle çoğu ülkede ses birleştirme yöntemlerine ağırlık verilmektedir. Ülkemizde 60 aylık çocukların okula alınması, beyin araştırmaları ve yapılandırıcı yaklaşımla hazırlanan 2004 İlköğretim (1-5.Sınıflar)Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Ses Temelli Cümle Yöntemiyle okuma yazma öğretilerek çocukların beyinlerinde üst düzey işlemlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Okuma yazma, ses birleştirme, beyin araştırmaları.

ABSTRACT

Learning how to read and write is the first and most difficult stage of one's educational life. Therefore, it is of great importance to act in accordance with scientific rules in this stage for a child's future education. Significant differences are observed between new and older approaches to learning literate for children. Previous studies suggested that students did not attain the right level of maturity during preschool education and therefore it was not appropriate to teach literate in early ages. However, today's brain studies reveal that infants need to be prepared for literacy starting from birth; that they should be taught to read and write at the ages of 4-5; and that the age of 7 is too late for literacy education. That children are able to acquire literacy at these ages have been experimented in various schools. It has been observed that early literacy education plays a determining role in a child's development and achievement. The sentence method is blamed for children's inability to acquire literacy in early ages as suggested by previous studies; and instead the sound-based method has been adopted lately. Whereas in the sentence method, words are taught as whole units, in the latter method, sounds and letters are introduced first; syllables and words are produced through uniting them. Brain studies display that the sound-based method is indeed effective in terms of establishing connections in the neural network, which in turn develops the higher processes of the brain. As a result, many countries have adopted this method in recent years. The fact that children at the age of 60 months are accepted to schools and the use of the 2004 Elementary (1- 5 years) Turkish Education program, which has been prepared following a constructivist approach in accordance with the findings of brain studies, both target the development of higher processes in children's brains through the use of the aforementioned sound-based method to learning literate.

Keywords: Literate, sound-based method, brain studies.

¹ Prof. Dr., Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi. **E-posta:** firdevs.gunes@gmail.com.

GİRİŞ

Eğitim gelecektir. Geleceğin anahtarı ise okuma yazmadır. Okuma yazma bireyin öğrenme, gelişme ve geleceğine yön verme aracıdır. Bu nedenle küçük yaşlardan itibaren çocuklara okuma yazma öğretilmeye çalışılmaktadır. Okuma yazma öğretiminde bazı konular çok önemli olmakta ve üzerinde önemle durulmaktadır. Bunlar, okuma yazma öğretmek için uygun yaşın ne olduğu, ne zaman başlanması gerektiği, hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı gibi sıralanabilir. Bazı eğitimci ve psikologlar okuma yazmanın dört- beş yaşlarında öğretilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bazıları ise bu görüşlere karşı çıkmakta ve yedi yaşına kadar beklenmesini önermektedir. Bu konudaki bilimsel araştırma sonuçları ise yapıldığı döneme ve eğitim teorilerine göre değişmektedir. Eski araştırmalar okul öncesinde çocukların yeterli olgunluğa ulaşmadıklarını, bu nedenle erken yaşlarda okuma yazma öğretilmesinin uygun olmadığını vurgulamaktadır. Günümüz beyin araştırmaları ise doğumdan itibaren okuma yazmaya hazırlık çalışmalarına başlanmasını, 4-5 yaşlarında okuma-yazma öğretilmesini ve 7 yaşın çok geç olduğunu açıklamaktadır. Eski ve yeni görüşlerin farklı olması alanda bazı kararsızlık, çatışma ve yanlış uygulamalara neden olmaktadır. Bu durumdan en fazla çocuklar etkilenmekte ve zarar görmektedir.

Okuma yazma öğretiminin başarısı büyük oranda öğretmene bağlıdır. Öğretmenlerin alandaki gelişmeleri izlemeleri, bilgilerini güncellemeleri, yöntemleri iyi bilmeleri, uygulama açısından çok önemlidir. Ülkemizde bazı araştırma, inceleme ve yazılarda eski bilgiler kullanılmakta, çocukta zihinsel gelişimle ilgili eski teorilere yer verilmektedir. Bu nedenle çocuğun olgunlaşması gerektiği dile getirilerek erken yaşlarda okuma yazma öğretimine karşı çıkılmakta, bunun çeşitli olumsuzluklara neden olacağı öne sürülmektedir. Bazı yazılarda ise eski ve yeni teoriler karıştırılmakta ya da yanlış anlaşılmaktadır. Bu durum hem alandaki bilimsel çalışmaları hem de uygulamaları etkilemekte ve çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Çocuklarımızın erken yaşlardan itibaren dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek, başarılarını artırmak, yaşam boyu öğrenmelerini sürdürmek için öğretmenlerimizin alandaki yeni yaklaşım, teori, ilke ve yöntemleri iyi bilmeleri gerekmektedir. Okuma yazma öğretimi alanındaki eski ve yeni yaklaşım ile uygulamalar aşağıda verilmektedir.

Eski yaklaşım ve uygulamalar

Dünyamızda 20. yüzyılın başına kadar “Okuma yazma okulda öğretilir.” görüşü yaygındı. Çocuklara okula başlamadan okuma yazma öğretilmiyordu. Bazı ülkelerde ise çocuklara küçük yaşlarda okuma yazma öğretimi yasaklanmıştı. Bu konuda gerekçe olarak okuma yazma ile ilgili bazı kavram, teori ve araştırmalar öne sürülüyordu. Bunların doğru olduğu ve uyulması gerektiği dile getiriliyordu. Söz konusu kavram, yaklaşım ve görüşler aşağıda verilmektedir.

Eski kavramlar

Eskiden okuma yazma öğretimi denildiğinde olgunluk, odaklanma ve dil becerileri akla geliyordu. Okuma yazma öğretmek için çocukların yeterince

olgunlaşmaları gerektiği savunuluyordu. Çocukların zihinsel, duygusal ve bedensel olarak gelişmeleri için 6 yaşını doldurmaları isteniyordu. Bunun tesadüfen seçilmiş bir yaş olmadığı, bundan önce okula başlamanın çeşitli olumsuzluklara neden olacağı öne sürülüyordu. Çocukta dikkat toplama ve yoğunlaştırma becerisinin 6 yaşından önce gelişmediği, bu nedenle okuma yazma öğretmek için küçük çocukların zorlanmaması gerektiği belirtiliyordu. Ayrıca çocukların yeterli olgunluğa ulaşip ulaşmadıklarını ya da olgunluk düzeylerini belirlemek için çeşitli ölçütler kullanılıyordu.

Olgunluk: 20. yüzyılın başlarında “olgunluk” kavramı okuma yazma öğretiminde en çok tartışılan konu olmuştur. Olgunluk, çocuğun fizyolojik yönden herhangi bir konuyu “öğrenebilecek” ya da “yapabilecek” yeterliğe erişmesi demektir. Örneğin çocuğun sinir ve kas sistemi verilen bir etkinliğe uygun değilse “çocuk yeterli olgunluğa ulaşmamış, onu yapamaz”, deniliyordu. Bu kavram önce zihinsel olgunluk olarak ele alınmış, ardından okul olgunluğu ve giderek okuma yazma olgunluğu denilmiştir. Okul olgunluğu, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal anlamda okula hazır olması şeklinde açıklanmıştır. Okuma yazma olgunluğu için de çocuklarda kalem tutma, motor beceriler, algı, görsel hafıza, el-göz koordinasyonu ve küçük kas becerilerinin gelişimi gibi ölçütler ele alınmıştır. El becerileri yeterince gelişmeyen çocukların çalışmalara katılmadıkları, etkinlikleri sürdüremedikleri, “Ben yapamıyorum” diyerek geri çekildikleri, okuldaki kurallı yaşamdan sıkıldıkları öne sürülmüştür. Ayrıca 5 yaş grubu çocukların, algılama, anlama, öğrenme düzeyi ile duyuşsal ve bilişsel gelişim yönünden okuma yazma öğretimine uygun olmadıkları açıklanmıştır.

Odaklanma: Okuma yazma öğretiminde olgunlaşma yanında odaklanma kavramı da gündeme gelmiştir. Çocuğun dikkati yeterince gelişmeden 5 yaşından önce okuma yazma öğrenmesinin zor olacağı iddia edilmiştir. Dikkat, zihni belli bir konuya yönlendirme ve o konu üstünde yoğunlaştırma gücüdür. Odaklanma ise bir konudaki dikkati sürdürme ya da zihni bir konu üzerinde uzun süreli yoğunlaştırma işlemidir. Okuma yazma öğrenmek için çocuğun dikkatinin sürekli olması, yani uzun süreli odaklanması gerekmektedir. Küçük çocukların dikkatini uzun süre yoğunlaştıramadıkları, okuma yazma ders süresinin 40 dakika olduğu, bu süre için yeterli dikkati geliştiremedikleri görüşü ortaya atıldı. Bu görüşlerden hareketle çocuklarda dinleme, okuma, yazma gibi etkinlikler için uygun dikkat süreleri belirlendi. Bu süreler 5-15 dakika arasında öğrenci ve sınıf düzeyine göre aşamalı olarak sıralandı. Çocukların dikkat sürelerine uygun dinleme ve okuma metinlerinin verilmesi önerildi.

Dil Gelişimi: Dikkat sürelerinin ardından gözler konuşma becerilerinin gelişimine çevrildi. Konuşma becerileri ile okuma yazma ilişkilendirildi. Eğer çocuk iyi konuşursa bu becerinin okumaya yazmaya yardım edeceği vurgulandı. Bu görüş genel olarak kabul gördü ancak konuşma sosyal ortamlarda doğal olarak öğrenilirken “Okuma yazma teknik yardım olmadan öğrenilemez.” denildi.

“Okuma yazma öğrenmede el becerileri de gerekli, çocuk okuduğunu yazmalı.” diye açıklamalar yapıldı. Bu görüşler günümüzde de kabul görmektedir. Konuşma, okuma, yazma becerileri birbirine bağlı ve birbirini geliştiren becerilerdir. Ancak bazı araştırmalar her becerinin kendine göre farklı özelliklerinin olduğunu göstermektedir. Konuşma becerisi çeşitli kişi ve sosyal çevreyle iletişim kurmayla ilgilidir. Oysa okuma becerisi, kitap, gazete, dergi, metin gibi yazılı ürünlerle etkileşime bağlı gelişmektedir (Delogne, 1968).

Eski teoriler

Dünyamızda 1900’lü yıllardan itibaren okuma yazma öğretiminde etkili olan bazı teoriler görülmektedir. Bunlar John Dewey ve Arnold Gesell’in görüşleri ile Piaget’in zihinsel gelişim teorisi olmaktadır. Amerikalı eğitimci John Dewey eğitimde yeni yöntemleri uygulamak için 6 yaşından önce okuma yazmaya başlanmaması, hatta nitelikli bir eğitim için çocukların 8 yaşında olmasını önermiştir. Ardından 1930’lu yıllarda Arnold Gesell’in görüşleri yayılmaya başlamıştır. O yıllarda “olgunlaşma” kavramı çok tartışılıyordu. Çocuklarda olgunluk konusunda önce zihinsel olgunluk üzerinde durulmuş, ardından okul olgunluğu gündeme gelmişti. Okul olgunluğu, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal anlamda okula hazır olması şeklinde açıklandı. Okula başlama ve okul olgunluğunu belirlemek için Arnold Gesell’in testleri kullanıldı. Bu testler 3-7 yaş çocuklarına yönelik, kolaydan zora sıralanmış 7 şekilden oluşmaktadır. Bu testlerle çocuklarda motor beceri, görsel algı, görsel hafıza, el-göz koordinasyonu ve küçük kas gelişimi ölçülmektedir. Bu sonuçlara göre kabaca IQ seviyesine ulaşılmaktadır. Uzun yıllar bu testlere göre çocukların olgunluk düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır (Gauquelin, 1970).

İkinci dünya savaşı yıllarında Piaget’in ‘zihinsel gelişim teorisi’ gündeme geldi. Jean Piaget, çocuklarda zihinsel gelişimin dört aşamada gerçekleştiğini, öğrenmenin bu aşamalara göre ilerlediği, her çocuğun bu gelişim aşamalarını sırasıyla yaşadığını açıkladı. Bu aşamaları “duyusal motor, işlem öncesi, somut işlemler ile soyut işlemler” olarak adlandırılarak her dönemi belirli yaşlarla sınırlandırıldı. Piaget’e göre çocuklar 0-2 yaş arasında beş duyu ve hareketleriyle çevreyi tanımaya çalışmakta, 2-7 yaşlarında nesnelere görüntülerini ve kelimeleri kavramaya başlamaktadır. Ardından 7-11 yaş arasında büyüklük, uzay, ağırlık, hacim, sayı ve zaman konularında akıl yürütmekte ve ilkel bir mantık kullanmakta, 12 yaşından sonra da soyutlama, tümevarım ve tümdengelim yapabilmektedir (Güneş, 2007). Çocuklarda zihinsel gelişim bebeklikten itibaren merdiven biçiminde ilerlemekte, sayı kavramı 7 yaşında, soyutlama ise 12 yaşında başlamaktadır.

Piaget’e göre çocuklar belli olgunluğa gelince konuşmakta ve yürümektedir. Zamanı gelince de okuma yazmayı öğrenmektedir. Okumayı öğrenmek için en uygun yaşın 7 olduğu iddia edildi. Piaget, 4-5 yaşından önce çocukların somut işlemleri yapamadıklarını, 7 yaşından önce matematik öğrenemeyeceklerini açıkladı. Çocuk gelişmeden okuma yazma öğretmenin yararsız olduğu, önce gelişimini tamamlaması gerektiğini vurguladı. Piaget’in bu görüşleri 1930-1945

yıllarında çok etkili oldu.Görüşleri ABD, İskandinav ülkeleri ve Avrupa'da uygulanmaya başlandı. Norveç'te çocuğun okul öncesinde okuma yazma öğrenmesi yasaklandı. Fransa'da ise çoğu uzman okul öncesinde çocuklara okuma yazma öğretmekten kaçındı. Giderek okula başlamak demek okuma yazma öğrenmek anlamına geldi.Böylece okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklara sayı sayma, resim yapma, şarkı söyleme ve bazı beden hareketleri öğretildi.

Eski araştırmalar

Çocuklarda olgunluk, okuma olgunluğu ve okul olgunluğu konusunda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalardan bazıları şöyledir.

- Fransa'da Chiland, 1970'teki araştırmalar sonunda 6 yaşındaki çocukların % 26-34'ünün sınıf tekrarladiğını, % 25'inin okuma için yeterli olgunluğa sahip olmadığını ortaya koydu.
- Amerika'da Hildreth tarafından 1950'de yapılan araştırmada 6 yaşındaki çocukların %30 -40'ının okuma için yeterli olgunluğa sahip olmadığı ve sınıf tekrarladiğı ortaya çıktı. Yine bu yaş öğrencilerinin % 50' si bazı güçlükler nedeniyle çok yavaş ve geç okuma yazma öğrendikleri belirtildi.
- Kotmeyer,1947 yılında 4000 çocuğa okuma olgunluğunu belirleme testleri uyguladı. Çalışma sonunda 6 yaş çocuklarının üçte birinin yeterli olgunluğa sahip olmadığını ve programda öngörülen yeterliliğe ulaşamadığını, ortaya çıkardı.
- Mialaret, 1968 yılındaki araştırmasında 6 yaş çocuklarının sene sonunda 98 kelimelik listedeki 67 kelimeyi ancak tanıdığını ve okuyabildiğini belirledi.
- Belçika'da Burion, 6 yaş çocuklarının %70'inin yıl sonunda okuma yazma öğrenebildiğini, diğerlerinin ise başarısız olduğunu ortaya koydu.
- Fransa'da Simon, 1954 yılındaki araştırmasında, 6 yaş çocuklarının çoğunun IQ derecesinin 85 ve daha altında olduğu ve okuma yazma öğrenme şanslarının bulunmadığı belirtti. Bunlar içinde IQ derecesi 85-96 arasında olan çocukların başarabileceğini, IQ derecesi 105 ve yukarıda olanların okuma ve yazma öğrenebileceklerini açıkladı.
- Fransa'da İnizan, IQ derecesi yüksek çocukların 3 ayda, orta düzeyde olanların 6-9 ayda, ortanın altında olanların ise 1 - 1.5 yılda okuma yazma öğrenebileceklerini açıkladı.
- Yine Fransa'da İnizan, 6 yaş ve öncesi çocukların ana okulunda okuma öğrenme başarısını inceledi. Araştırma sonunda 5 yaşındaki bazı çocukların okuma öğrenebildiğini ancak 6 yaşlardakilerin daha iyi öğrendiklerini vurguladı.
- Leroy-Boussion tarafından yapılan araştırmalarda ise 179 öğrencinin okumada ilerleme durumu sistemli olarak incelendi. Bu incelemeye 5 yaşında başlandı ve 8 yaşına kadar sürdürüldü. Okuma becerileri zihinsel, sosyo ekonomik, cinsiyet ve yaş ile ilişkilendirildi ve sonuçta zihinsel

olgunluk en önde çıktı. Böylece 5 yaşındaki çocukların okuma yazma öğrenme için uygun olmadığını belirtti (Leroy-Boussion, 1971).

Görüldüğü gibi dünyamızda 1930-1970 yılları arasındaki araştırmalarda çocuklara 6 yaş öncesinde okuma yazma öğretmenin başarısızlıkla sonuçlandığı vurgulanmaktadır. Bu araştırmalar sonucu Amerika, Norveç gibi ülkelerde 5-6 yaşındaki çocuklara okuma yazma öğretilmesi yasaklandı (Gauquelin, 1970, Leroy-Boussion, 1971).

Yöntem tartışmaları

Dünyamızda 1930'lu yıllara kadar okuma yazma öğretiminde genellikle olgunluk, odaklanma, dil ve zihinsel gelişim gibi konular üzerinde durulmuştur. Öğretim sürecinde kullanılan okuma yazma programı, yöntemi ve kitaplar ikinci planda kalmıştır. Bunların çocuğun okuma yazma öğrenmesinde etkisi dikkate alınmamıştır. Araştırmaların çoğu cümle yöntemiyle yürütülen okuma yazma öğretim sürecinde gerçekleştirilmiş ve bu araştırmalarda okuma yazma programı ile cümle yönteminin etkileri sorgulanmamıştır. Çocuklar programa ve yöntemin gereklerine uydurulmaya çalışılmıştır. Bir başka ifadeyle çocuğun okuma yazma programı ve yöntemine uygun gelişmesi ve 7 yaşına gelmesi beklenmiştir. Oysa günümüzde öğrenci merkezli eğitim yapılmaktadır. Bu anlayış gereği çocuk merkeze alınmakta, çocuğa uygun okuma yazma programı hazırlanmaktadır. Çocuktan yetişkin okuyucular gibi dikkat ve odaklanma becerisi beklemek yerine onun dikkat düzeyine uygun yöntemlerle okuma yazma öğretilmektedir. Çocuğa hiç bilmediği uzun cümleler vermek yerine dikkat süresine uygun ve kolayca öğrenebileceği ses, harf, hece gibi öğeler verilmektedir. Bu görüşlerin yayılması üzerine dikkatler yönteme çevrilmiş ve farklı yöntemlerle çocukların küçük yaşlarda okuma yazma öğrenme durumları tekrar araştırılmaya başlanmıştır.Çeşitli ülkelerde yapılan bazı araştırmalar aşağıda verilmektedir.

Roger Delogne, okul çağındaki çocukların zihin gelişimi ile okuma yazma öğrenme başarısını inceleyen 12 uygulamalı araştırma yaptı. Bu araştırmalarda okuma yazma programı, yöntemi ve kitapların etkisini inceledi. Araştırma sonunda uygun yöntemlerle çocukların okula gelmeden önce okuma yazma öğrenebildiklerini saptadı. Hatta çocukların büyük bir ilgi ve başarıyla okuma yazma öğrendiklerini ortaya çıkardı.Bu çalışmalar çeşitli ülkelerde de gerçekleştirildi. Örneğin Amerika, İngiltere, Almanya ve Belçika ana okullarında, çeşitli evlerde ve eğitimden yoksun gruplarla çalışma yapıldı. Mc Kee, Brazeinski ve Harrican Denver ile Kolorado'da, Dolores Durkin Kaliforniya ile New York'ta, Roger Delogne ise Bruksel' de çeşitli araştırmalar yaptılar. Sonuçların çocukların yaş gruplarına ve uygulanan okuma yazma öğretim yöntemine göre değiştiği görüldü (Delogne, 1968). Yani uygun yöntemlerin kullanılmasıyla çocukların erken yaşlarda okuma yazma öğrenebilecekleri ortaya çıktı. Bunun üzerine okuma yazma öğretiminde yöntem tartışmaları başladı.

Ardından Arthur Gates, okuma testleriyle öğrencilerin beceri düzeylerini inceledi ve bu süreçte kullanılan yöntem ile materyallerin önemine dikkat çekti.

Gates'e göre "Okuma yazma öğrenme çeşitli yöntem ve materyallere dayanmaktadır. Bazı araştırmacılara göre çocuklar 7 yaşında yeterince olgunlaşıyor, bazılarına göre olgunlaşmıyor. Bu kararlar verilirken sadece çocuğun yaşı, genel durumu, motor becerileri gibi ölçütleri dikkate almak yeterli değildir. Bu süreçte uygulanacak okuma yazma programı, yöntemi ve materyalleri de önemlidir. Bugüne kadar hep mevcut programa ve cümle yöntemine göre çocuğun okuma yazma öğrenme durumu incelenmiştir. Oysa günümüzde öğrenci merkezli eğitim anlayışı söz konusudur. Bu anlayış gereği okuma yazma öğretiminde çocuğa uygun program ve yöntem kullanılmalıdır. Okuma yazma öğretimi çocuğun yaşına uygun ve normal dikkat süresi gerektiren yöntemle gerçekleştirilmelidir. Yetişkin mantığı ve yöntemiyle okuma yazma öğretmek yerine çocuk zihnine ve dikkatine uygun yöntemle okuma yazma öğretilmelidir. Çocuğun iyi bildiği harf, hece ve kelimelerle başlanmalı, giderek ilerlenmelidir (Gauquelin, 1970, Leroy-Boussion, 1971). Kısaca Arthur Gates 1930-31 yıllarında işitme engelliler için kullanılan cümle yöntemiyle okuma yazma öğretilmesini kabul etmiyordu (Sweet Jr, 1996). Bu görüşler üzerine uzmanlar çocuklara uygun okuma yazma öğretim yöntemi ve kitapları üzerinde durmaya başladılar.

Bilindiği gibi 1930'lu yıllarda çoğu ülkede cümle yöntemi kullanılıyordu. Cümle yöntemi özünde işitme engelliler için geliştirilen bir yöntemdir. Bu yöntem "ortodoks global yöntemi" olarak bilinmektedir. İlk olarak 1787 yılında papaz Nicolas Adam tarafından geliştirilmiştir. Nicolas Adam, zengin aile çocuklarına okuma-yazma öğretmek için karton fişler hazırlamıştır. Fiş cümlelerini ağırlıklı olarak dinî cümlelerden ya da İncil'den seçmiştir. Uygulamada ise Nicolas Adam, önce fişleri kendisi yüksek sesle okumuş, ardından öğrencilere okutmuş ve ezberletmiştir (Martinez, 1994, İnizan, 2005). Böylece fişleri sürekli okuyarak ve tekrar ederek çocuklara okuma yazma öğretmiştir. Sonraki yıllarda Belçikalı Nörolog Ovide Decroly, cümle yöntemini çeşitli klinik deneylerle zihinsel ve işitme engellilere uyarlamıştır. Bu şekilde cümle yöntemi 19. yy başında hızla yayılmış ve ABD, Fransa, Kanada, Belçika, İtalya, İngiltere, İrlanda gibi ülkelerde çocuklara okuma yazma öğretmek için kullanılmaya başlanmıştır.

Fransa'da 1940'lı yıllarda Henri Wallon Komünist Partiden milletvekili olmuş ve Eğitimde Reform Komisyonunu yönetmekle görevlendirilmiştir. Henri Wallon, "Eğitim sistemi elit ve burjuva yetiştirmektedir. Bu geleneksel eğitim anlayışına bir son verilmeli, eğitimde reformlar yapılmalı, yeni yöntemler uygulanmalıdır. Okuma-yazma öğretiminde yeni ve etkili bir yöntem olan cümle yöntemi kullanılmalıdır." diyerek cümle yöntemini önermiştir. Öneri kabul edilmiş ve Fransa'nın bütün okullarında cümle yöntemi uygulamaya konulmuştur (Lurçat, 1998, Silber, 2004). O yıllarda bazı fiş cümleleri politik içerikli saptanmış ve bunlar öğrencilere ezberletilmiştir. Böylece dinî cümleleri öğretmek için kullanılan cümle yöntemi yön değiştirmiş ve politika aracı olmuştur.

Ardından 15 yıllık bir uygulama sonucu cümle yöntemi eleştirilmeye başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde 1955 yılında Rudolf Flesch tarafından yayınlanan "Johnny Niçin Okumayı Bilmiyor?" adlı raporda, cümle yöntemi sert bir

dille eleştirilmiştir. Raporda “ Ülke genelinde bütün okullarda ve kitaplarda okuma yazma öğretimi tamamen yanlış ve mantık dışı öğretilmektedir. Johnny nasıl okuyacağını bilmiyor. Çünkü kimse ona bunun nasıl yapılacağını göstermiyor.Cevap çok açık ve net, uygulanan yöntem yanlış.” denilerek (Sweet, Jr.1996), cümle yönteminin olumsuzlukları sıralanmıştır. Bu eleştiriler üzerine ABD’de cümle yöntemiyle birlikte diğer okuma-yazma öğretim yöntemleri de kullanılmaya başlanmıştır.

Benzer eleştiriler 1960-70’ li yıllara doğru giderek artmıştır. Barr, araştırmalar sonucu“cümle yönteminin, ezberleme alışkanlığı oluşturduğunu, öğrencileri şartlandırarak zihinsel sindirmeye neden olduğunu”, ortaya koymuştur (Barr vd.1996). Giasson ve Martinez, “cümle yönteminin ezberleme yoluyla okuma yazma öğretmesi nedeniyle, öğrencilerin yeterince zihinsel becerilerini geliştiremediklerini”, açıklamışlardır(Martinez, 1994). Ayrıca “uzun yıllar cümle yöntemi eleştirmenin imkansız olduğu, çünkü alandaki bir çok uzmanın ideolojik nedenlerle yöntemin katı savunuculuğunu yaptığı,” vurgulanmıştır.Bu eleştiriler üzerine çoğu ülkede cümle yöntemi sorgulanmaya ve yeni yöntemler aranmaya başlanmıştır.

Okumaya uygun zihin yaşı

Okuma yazma öğretiminde yöntem tartışmaları, çocukların hangi yaşlarda okuma yazma öğrenebilecekleri konusunu yeniden gündeme getirmiştir.Eski araştırmalar hep cümle yöntemiyle yapılmış ve bu araştırmalarda 6 yaşından küçük çocukların okuma yazma öğrenemedikleri ortaya çıkmıştı.Peki cümle yöntemi değiştirilirse,yeni yöntemler uygulanırsa küçük çocuklar okuma yazma öğrenebilirler mi? Çocuklara okuma yazma öğretmek için hangi yöntemler daha uygundur? Bu sorulardan hareketle farklı yöntemlerle çeşitli araştırmalar yapılmış ve çocuklarda okumaya uygun zihin yaşı belirlenmiştir. Bu yaşlar ve okumaya uygunluk oranları aşağıda verilmektedir (Delogne, 1968, Gauquelin, 1970).

Çocukların Yaşı	Okumaya Uygunluk
4 yaş 3 aydan küçükler	% 2.2
4 yaş 3 ay ile 4 yaş 9 aylık	% 6.7
4 yaş 10 aylık ile 5 yaş 4 aylık	% 16.1
5 yaş 5 aylık ile 6 yaş 6 aylık	% 50
6 yaş 7 aylık ile 7 yaş 1 aylık	% 16.1
7 yaş 2 aylık ile 7 yaş 8 aylık	% 6.7
7 yaş 8 aylıktan büyük olanlar	% 2.2

Bu araştırmalara göre okuma yazma öğretimi için en uygun 5 yaş 5 aylık ile 6 yaş 6 ay arası olmaktadır. Roger Delogne, “Gerekli önlemler alınarak okuma yazmaya erken yaşlarda başlanmalı ve 5 yaşından itibaren öğretilmeli”demektedir. Doman, Engelman, Moore, gibi uzmanlar, okuma öğretme çalışmalarına 2 -3 yaşlarında başlanması gerektiğini, bu çalışmaların çocuğun zihnini uyaracağını

ve geliştireceğini açıklamaktadır. Doktor Glenn Doman ise çocukta zihinsel kapasitenin 0- 6 yaşlarda üst düzeye çıktığını, okuma öğrenmek için gerekli bütün zihinsel becerilere sahip olduğunu açıklamaktadır. Doman, çocukların 6 yaşından önce yeterince olgulaşmadıkları için okuma yazma öğrenemeyeceklerinin yanlış olduğunu, konuşma ve okuma becerilerinin birbirine yakın olduğunu, 6 yaşından önce çocukların konuşabildiklerini o halde okuma yazma da öğrenebileceklerini belirtmektedir. Bu anlayıştan hareketle Dr. Doman 1965' yılında "Bebeğime Okuma Öğretiyorum" kitabını yazdı ve çeşitli yöntemlerle nasıl okuma yazma öğretileceğini gösterdi. Bu görüşlerini J. Mc Vicker Hunt ve J. S. Bruner gibi Amerikalı uzmanların teorilerine dayandırdı.

Görüldüğü gibi 1900' lü yılların başında 6 yaşından küçük çocukların yeterli zihinsel olgunluğa ulaşmadıkları için okuma yazma öğrenemedikleri ve başarısız oldukları iddia ediliyordu. Okuma yazma öğretiminde yöntemin de etkili olduğu, farklı yöntemlerle çocukların küçük yaşlarda okuma yazma öğrendiklerinin ortaya çıkması üzerine, okuma yazma öğretimi konusundaki görüşler 1970'li yıllara doğru değişmeye başlamıştır. Bu süreçte yeni teoriler ve araştırmalar gündeme gelmiştir. Bunlar aşağıda verilmektedir.

Yeni yaklaşım ve uygulamalar

Dünyamızda 1970-1980 yılları çoğu yazar ve araştırmacı tarafından kriz yılları olarak kabul edilmektedir. Çünkü uzun yıllar eski yaklaşımlarla yürütülen okuma yazma öğretimi alanda ciddi sorunlara neden olmuştur. Öğrencilerin okuma yazma becerilerini yeterince geliştiremedikleri, cümle yönteminin ezberleme alışkanlığı oluşturduğu gibi sert eleştiriler eski yaklaşımları çürütmede etkili olmuş ve yeni arayışları hızlandırmıştır. Bu sırada bilişsel psikoloji ve beyin araştırmalarındaki hızlı gelişmeler yeni yaklaşım ve uygulamaları gündeme getirmiştir.

Yeni teoriler

Dünyamızda 1940'tan 1980 yılına kadar "Çocuğun zihni nasıl gelişiyor?" sorusuna sadece bir isim yani Jean Piaget'in ismi verilirdi. Bu konuda çok etkili bir teoriydi ve çok sayıda ülkede uygulanmıştı. Jean Piaget'den sonra uzun yıllar bu konuda etkili bir çalışma göze çarpmaz. Ancak 1980 yılından itibaren Piaget'in zihinsel gelişim teorisine alternatifler çıkmaya başlamıştır. Bunlar yeni Piaget'çiler, gelişimciler, zihinsel uyarıcılar, dinamikler, psikometri denilen akımların çalışmaları olmaktadır. Bunlar içinde en etkilisi yeni Piaget'çilerin teorileridir. Yeni Piaget'çilerin başında Amerikan Robbie Case, ardından Amerikalı Robert Siegler ve Psikolog Olivier Houdé ile Kurt Fischer gelmektedir (Vaillé, 2005). Yeni Piaget'çiler olarak bilinen bu uzmanlar zihinsel gelişimle ilgili araştırmalarda yeni bilgilere ulaşmış ve Piaget'in bazı görüşlerinin günümüze uymadığını saptamışlardır.

Sorbon Üniversitesi Zihin Becerileri ve Zihinsel Gelişim Ekibi Yöneticisi Profesör Olivier Houdé, Piaget'in zihinsel gelişim modeline, "Merdiven Gelişim Modeli" demektedir. Çünkü her basamak bir gelişmeye karşılık gelmektedir. Olivier

Houdé,”yeni araştırma ve teorilere göre çocukta zihinsel gelişimin düz bir çizgi şeklinde olmadığını” açıklamaktadır. “Bir taraftan bebeklikten itibaren çok karmaşık olmayan mantık, matematik ve fizik bilgilerinin olduğunu, (Piaget bunları öğrenemez demişti) diğer taraftan da çocuğun zihinsel gelişiminde zaman zaman algılama sorunları, beklenmeyen değişimler ve gerilemeler olduğunu,” belirtmektedir. Yani çocukta zihinsel gelişim düz bir çizgi şeklinde ilerlememekte, bazen değişimler ve gerilemeler de olmaktadır. Bu nedenle Houdé, Piaget’in zihinsel gelişimi merdiven gibi açıklamasının artık kabul edilmediğini vurgulamaktadır(Houdé, 2004). Kısaca Piaget’in duyuşal motor, işlem öncesi, somut işlemler ile soyut işlemler aşaması olarak adlandırdığı ve her dönemi belirli yaşlarla sınırlandırdığı gelişim anlayışı artık kabul görmemektedir.

İnsan yaşamının ilk yıllarında beyin yapısı ve zihin fonksiyonlarının gelişimi çok hızlı olmaktadır. OCDE’ nin 2007 raporuna göre çocuklarda ilk altı yıl beyin sistemi hızla gelişmekte, altı yaşında beyin gelişiminin % 90’ı tamamlanmaktadır (OCDE, 2007). Yeni doğan bebeğin beyinde ortalama 100 milyar nöron vardır. Bu nöronlar doğum öncesinden başlayarak hızla gelişmekte, birbirleriyle bağ kurarak bebeğin görme, işitme, hareket etme, heyecan duyma gibi işlemlerini kontrol etmeye başlamaktadır. Nöronlar dışarıdan gelen uyarıcıların tekrar edilmesiyle harekete geçmekte ve gelişmektedir. Uygun uyarıcıların olmaması nöronlar arasında bağ kurulmamasına ve bazı nöronların zamanla körelmesine neden olmaktadır. Beyin ‘Kullanılan gelişir, kullanılmayan körelir.’ ilkesine göre çalışmaktadır (Güneş,2013). Bu nedenle bebeklerin anne ve babalarıyla etkileşmesi, onların sesini duyması, söylediklerini dinlemesi, kokularını alması, görmesi, nöronları harekete geçirmekte ve beynin hızla gelişmesini sağlamaktadır. Bu işlemler bebeğin dinleme, hatırlama, anlama, öğrenme, düşünme gibi becerilerinin gelişimi açısından çok önemli olmaktadır.

Diğer taraftan çocuklarda zihinsel gelişimle ilgili çok sayıda araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalar Piaget’in yaptığı gibi çocuklara jetonlar vererek değil, laboratuvar ortamında beyin görüntüleme teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Beyin görüntüleme çalışmalarına göre yeni doğan bebekte yaşamın ilk aylarında yüksek düzey ve yoğunlukta beyin işlemlerinin olduğu, bunların işlevlerinin neredeyse yetişkinin beyinine yakın olduğu ortaya çıkmıştır. Yeni doğan bebeğin nöron gelişimi ve zihinsel kapasitesi öğrenme açısından çok önemli olmakta, yeni doğan bebek çevresindekileri keşfederek, uygun uyarıcılardan yararlanarak dil ve zihinsel becerilerini geliştirmektedir(Dehaene-Lambertz, 2004).Bebeklerin zihinsel gelişimleriyle ilgili Renée Baillargeon, Elisabeth Spelke, Jacques Mehler gibi uzmanların çalışmalarında şaşırtıcı sonuçlara ulaşılmıştır(Magnan,2013). Bu gelişmeler eğitim alanını ve özellikle ilk okuma yazma öğretimini doğrudan etkilemektedir.

Bilim insanları bir taraftan dil ve zihinsel gelişimle ilgili yeni araştırmalar yapmakta bir taraftan da elde edilen bulguları eğitim alanına aktarmaktadır. Böylece yeni eğitim teorileri, yaklaşımları ve yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Bu konuya OECD’ de önem vermekte ve 1999’dan bu yana “Öğrenen Beyin, Beyni Anlama ve Yeni Öğrenme Bilimine Doğru” projelerini desteklemektedir. Bu projelerde beynin

nasıl çalıştığı, bilgiyi nasıl işlediği, öğrenmenin nasıl gerçekleştiği, elde edilen bulguların eğitim, öğretim, okuma, yazma ve matematik öğrenmeye nasıl katkıda bulunabileceği, zihinsel becerilerin nasıl geliştirileceğine ilişkin önemli bulgulara ulaşılmaktadır. Ayrıca “Eğitimciler, beynini değiştirmek istediği öğrencinin beynini tanımıyor.” görüşünden hareketle, eğitimcilerle beyin bilimcileri çeşitli toplantılarda bir araya getirilerek elde edilen sonuçlar paylaşılmaktadır. Bu çalışmalar eğitim alanı ile okuma yazma öğretiminde uygulanan çok sayıda yaklaşım, teori ve yöntemin değişmesini getirmiştir.

Günümüz araştırmaları

Günümüz araştırmaları çocukların erken yaşlarda bazı üst düzey zihinsel becerileri yapabildiklerini göstermektedir. Çeşitli ülke ve üniversitelerde yapılan araştırmalardan bazıları şöyledir;

Harvard Üniversitesi profesörlerinden Elizabeth Spelke yönetiminde bir grup araştırmacı tarafından yapılan çalışmalarda, 5 yaşındaki çocukların eğitim almasalar bile sayıları ve aritmetik kavramları çok iyi anladıkları ve soyutlama yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Psikolog, Jacques Mehler, 2 yaşındaki çocuklar üzerinde çalışmış ve benzer sonuçlara ulaşmıştır. Mehler, çocukların iki sıra halinde üst üste konulmuş farklı sayılardan oluşturulmuş şeker kolonlarının sayılarını bildiklerini kanıtlamıştır. Bu araştırmalarda daha da ileri giderek, şeker sayısı az ve yüksek kolonlarla, şeker sayısı çok ancak küçük kolonlar kullanılmış, çocuklar bu durumda bile şaşırılmamışlardır. Jacques Mehler ve Rockefeller Üniversitesinden Tom Bever tarafından defalarca tekrarlanan çalışmalar sonucunda çocukların dil becerilerinden önce sayı kavramını öğrendikleri, bunun doğumdan itibaren başladığını 2 yaşına kadar sayıları keşfettikleri saptanmıştır (Houdé,2011).

Ardından 2 yaş öncesi bebeklerin zihin becerilerinin gelişimi merak konusu olmuş ve incelenmeye alınmıştır. İki yaş öncesi bebeklerin dil ve hareket becerileri henüz gelişmediğinden, zihin gelişimlerini incelemek ve ölçmek oldukça güç olmaktadır. Bu durumda zihin gelişimini ölçmek için en iyi yöntemin göz hareketlerinden yararlanma olacağı düşünülmüş ve bilgisayarlar aracılığıyla bebeklerin göz hareketleri kaydedilerek zihin gelişimleri ölçülmüştür. Yale Üniversitesinden Karen Wynn tarafından gerçekleştirilen bu araştırmada bebeklerin 4 aylıktan itibaren hiç zorlanmadan $1+1=2$ ettiği ve $2-1=1$ olduğunu, yani toplama ve çıkarma yapabildiği belirlenmiştir. Böylece dil becerilerinden önce zihin becerilerinin gelişmeye başladığı, bir kez daha kanıtlanmıştır. Bu araştırmalar bebeklerin 1. aydan itibaren düşünme ve soyutlama yapabildiklerini, matematik becerilerinin olduğunu ve küçük birer matematikçi olduklarını göstermektedir. Bu sonuçlar Carnegie-Mellon Üniversitesinden Robert Siegler tarafından yapılan araştırmalarla da kanıtlanmıştır (Houdé,2011). Oysa J. Piaget çocukların 7 yaşından önce sayı kavramını öğrenemediklerini ve soyutlama yapamadıklarını belirtmişti.

Bir başka araştırmada ise Elisabeth Spelke, 6. aydan itibaren bebeklerin bir objeyi diğerinden rahatlıkla ayırdıklarını, hatta iki insanın farklılıklarını bile kolayca belirlediklerini saptamıştır. Paris-V Üniversitesinden Psikolog Roger

Lécuyer ise bebeklerin gözleriyle çevrelerini keşfederek bilgileri keşfettiklerini, bunların “bebek astronot” olduklarını vurgulamaktadır. Rutgers Üniversitesinden psikolog Alan Leslie’ de bebeklerin bazı psikolojik bilgilere sahip olarak doğduklarını açıklamıştır (Houdé,2004,Vaillé, 2005). Zihin gelişimiyle ilgili bu bulgulara dayanarak uzmanlar,”Bebekler küçük bilginlerdir.” demekte ve erken yaşlardan itibaren zihinsel becerileri geliştirecek bir eğitimin verilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Elizabeth Spelke ise günümüz çocukları için eski eğitim yöntemlerinin geçerli olmadığını, yeni yöntemlerin geliştirilmesi ve kullanılması gerektiğini belirtmektedir (Recherche, 2005).

Çocuklarda zihinsel gelişimin erken yaşlarda yüksek olması,okuma yazma öğretim yaşını ve sürecini etkilemektedir. Çocukların 2-3 yaşından itibaren eğitici oyunlara, yayınlara, televizyon izlemeye,İnternet ve bilgisayar kullanmaya başladıklarını,bu araçlarla çeşitli bilgileri ve mesajları çok rahat öğrendiklerini hepimiz biliyoruz. Bu konuda Cenevre Üniversitesi Profesörlerinden André Giordan, çocuğun her şeyi öğrendiği bu yaşlardan yararlanılması gerektiğini, belirtmektedir. Bazıları” Çocukların üzerine böylesine gitmeye, okuma yazma öğrenmek için acele etmeye gerek yok.” diye düşünmektedir. Oysa Giordan, bu yaşlarda çocuğun oyun oynayarak okuma yazma öğrenebileceğini, okumayı oyunun bir parçası olarak zevkle yapabileceğini açıklamaktadır. Okuma-yazma öğrenmek için 6-7 yaşın çok geç olduğunu, zihin gelişiminin önemli bir bölümünün 6-7 yaşına kadar tamamlandığını söyleyen Giordan, hazır bulunuşluk ya da olgunlaşma anlayışının artık eskidiğini, eğitim teori ve kavramlarının yenilenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Giordan,2003).

Günümüzde okuma yazma öğretimi artık yaş ve olgunluk sorunu olmaktan çıkmıştır. Okuma yazma öğrenme zihinsel bir süreçtir.Bu süreçte beynimizde bir dizi işlem gerçekleştirilmektedir. Dehaene’ye göre sol beyinde bulunan ve okuma nöronları adı verilen nöronlar önce kelimenin harflerini incelemekte, harfleri tek tek seslere çevirmekte, sesleri birleştirerek hece ve kelime yapmaktadır. Ardından kelime zihinsel dille (iç sesiyle) seslendirilerek tanınmakta ve anlamı bulunmaktadır. Dehaene’ye göre, beynimiz kelimeyi bütün olarak tanımamaktadır. Okuma nöronları kelimenin harflerini tek tek incelemekte ve harfleri birleştirerek tanımaktadır(Dehaene, 2007).Buna göre okumayı öğrenmek için harfleri tek tek tanıma, harflerle sesi ilişkilendirme, sesleri birleştirme, kelimeleri tanıma ve cümle haline getirme gibi beceriler gerekli olmaktadır. Bu becerilerin hepsi çocuklarda 6 yaş öncesinde gelişmektedir.

Diğer taraftan çok sayıda araştırma, okuma yazma öğretmek için çocuğun en uygun olduğu dönemin 4-5 yaşları arası olduğunu göstermektedir.Çocukların bu yaşlarda okuma-yazma öğrenebileceği Belçika ve İsviçre anaokullarında denenmiştir. Kuzey Avrupa ülkelerinden İzlanda, Danimarka, Norveç ve İsveç’te çocuklar televizyon karşısında 3-4 yaşında okuma yazma öğrenmektedirler. Bu çocuklar okuma-yazmayı , tıpkı konuşmayı, yürümeyi öğrendikleri gibi doğal ortamda öğrenmektedirler. Çocuğun çevresine (evde okulda) eğitici öğeler (afişler, gazeteler, kartlar, sayılar rakamlar, harfler vb.) yerleştirilmektedir. Böylece çocuklar erken yaşlarda olayları, bilgileri, kişileri tanımaya başlamaktadırlar.

Bu sonuçlar, çocuklarda zihinsel gelişimin bilinenin aksine çok erken yaşlarda başladığını, dil becerilerinden önce zihin becerilerinin geliştiğini, ayrıca dinleme, konuşma, okuma, yazma ve görsel okuma gibi eğitim çalışmalarına daha erken yaşlarda başlanabileceğini, erken yaşlarda verilen eğitimin çocuğun gelişiminde belirleyici olduğunu, ayrıca çocuk eğitiminde yeni yöntem ve tekniklerin geliştirmesinin de bir zorunluluk olduğunu, göstermektedir.

Dil gelişimi araştırmaları

Günümüzde çocukların dil gelişimi konusundaki araştırmalarda da önemli bulgular elde edilmektedir. İlk okuma-yazma öğretimini etkileyen bazı araştırmalar şöyledir:

Yeni doğan bebeklerin sesleri tanıma, duyarlı olma, dildeki sesleri ve dili ayırt etme durumuna ilişkin bazı araştırmalar yapılmıştır. Bebeklerin dildeki sesleri ayırması ile ilgili ilk araştırma Brown Üniversitesinden Peter Eimas ile arkadaşları Siqueland, Jusczyk, ve Vigorito tarafından 1971 yılında yapılmıştır. Bu araştırmada bebeklerin doğduktan 1 - 4 ay içinde / ba / ve / pa / gibi sesleri ve birbirine yakın heceleri rahatlıkla ayırdıkları belirlenmiştir.

Bazı araştırmalarda ise yeni doğanların ilk günden itibaren çeşitli dilleri birbirinden ayırt ettikleri saptanmıştır. Örneğin Mehler ve arkadaşlarının 1988 yılında yaptıkları araştırma yeni doğanların ilk günden itibaren Fransızca'yı Rusça' dan, İngilizce'yi de İtalyanca'dan ayırabildiklerini göstermektedir (Ramus,2006). Benzer bir araştırma Moon, Cooper ve Fifer tarafından 1993 yılında yapılmış ve yeni doğanların İngilizce'yi İspanyolca'dan ayırdıkları bulunmuştur. Yine Nazzi, Bertocini ve Mehler'in 1998'deki araştırmalarına göre yeni doğanların İngilizce'yi Japonca'dan ayırdıkları, Ramus, Hauser, Miller, Morris ve Mehler'in 2000 yılındaki araştırmalarına göre Hollandaca'yı Japonca'dan ayırabildikleri belirlenmiştir. Bu dillerin bazıları ses yönüyle birbirine yakın bazıları da çok uzak olmasına rağmen yeni doğanlar bunları rahatlıkla ayırabilmektedir (Ramus, 2006).

Dil araştırmalarına göre yeni doğan bebeklerin 'ses uzmanı' oldukları, çeşitli dillerdeki ortalama 600 sessiz ,200 sesli harfi, 800 heceyi ve zıt seslerin hepsini ayırt etme becerisine sahip oldukları belirlenmiştir (Livet,2010). Kısaca yeni doğan bir bebek anne karnında sözlerin özelliklerini, ritmini, tonunu ve dil yapısını öğrenmekte, dildeki sesleri, çoğu kelimeleri, anne ve babalarını adlarını bilerek doğmaktadır. Yeni doğan bebeklerin bu becerileri, doğduktan sonra dili öğrenmeye ve yetişkinlerle iletişim kurmaya katkı sağlamaktadır. Bebekler 4-5 aya doğru kendi adlarını öğrenmekte ve çeşitli sesleri çıkarmaya başlamaktadır (Güneş, 2007, Loevenbruck, 2010).

Bir başka araştırmada, çocuğun ilk yıllarında öğrendiği dilin niteliği ve niceliğinin ileri yaşamında etkisi araştırılmıştır. Bu araştırma Betty Hart ve Todd R. Risley tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, çocuğun erken yaşlarda iyi düzeyde dil öğrenmesinin, ilk okuma - yazma öğretimini ve okul başarısını doğrudan etkilediği ortaya çıkmıştır. Okuma-yazma öğrenmede sorun yaşayan çocukların, önceden iyi bir dil eğitimi alamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmacılar, ailenin eğitim düzeyi ile çocuğun duyduğu kelimelerin sayısı arasındaki ilişkiyi de araştırmışlardır. Bu konuda ilginç bulgular elde etmişlerdir.

Betty Hart ve Todd R. Risley okul öncesi dönemde, çocukların duydukları kelimelerin, ailelerin eğitim düzeyine göre farklılaşma durumunu saptamak amacıyla, üç -yedi yaş arası üç farklı öğrenim (yüksek, orta ve düşük) düzeyindeki ailelerin çocuklarını, iki buçuk yıl boyunca gözlemiş ve çocukların duydukları kelimeleri kaydetmişlerdir. Bir yıl boyunca çocukların duydukları kelime sayıları ile ilgili rakamlar :

Öğrenim düzeyi yüksek ailelerde : 11,2 milyon kelime,

Öğrenim düzeyi orta olan ailelerde: 6,5 milyon kelime,

Öğrenim düzeyi düşük ailelerde : 3,2 milyon kelime,

olarak belirlenmiştir. (Hart ve Risley, 2003). Bu sonuçları dört yıla genelleştirdiğimizde, öğrenim düzeyi yüksek ailelerde çocuklar dört yıl boyunca 45 milyon kelime, öğrenim düzeyi orta olan ailelerdeki çocuklar 26 milyon kelime, öğrenim düzeyi düşük ailelerdeki çocuklar ise 13 milyondan daha az kelime duymaktadırlar. Öğrenim düzeyi yüksek ve düşük ailelerde yaşayan çocukların duydukları kelimeler arasındaki farkı ise 32 milyon olmaktadır. Bu durum çocukların ilk okuma-yazma öğrenmedeki başarısında belirleyici olmakta, çok kelime duyan ve anlamını bilen çocuklar daha kolay okuma yazma öğrenmektedirler. Araştırmacılar, öğrenim düzeyi düşük ailelerin çocukları için okul öncesi eğitimde ek çalışmalar yapılarak, dil gelişim farklılığının giderilmesini, önermektedirler. Bu durum Kuzey Avrupa ülkelerinde okul öncesi eğitim çalışmalarında uygulanmakta ve aradaki fark giderilmeye çalışılmaktadır.

Yöntem araştırmaları

Dünyamızda okuma yazma öğretim yöntemi konusunda uzun yıllar cümle yöntemi üzerinde durulmuş ve yararlı olduğu savunulmuştu. Ancak 1970'li yıllardan sonra farklı yöntemler incelenmeye başlanmıştır. Bu konuda son yıllarda en kapsamlı araştırma ABD'de yapılmıştır. Okullarda kullanılan farklı okuma-yazma öğretim yöntemlerinin etkilerinin incelenmesi konusunda 100.000 den fazla araştırma ve 38 deneysel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sonunda "sesle başlayan ve sistemli ses eğitimi" veren okuma yazma öğretim yöntemlerinin üst düzeyde iyi sonuç verdiği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine 2002'den itibaren "ses birleştirme (phono-synthétique) yöntemi" ilkokuma yazma öğretiminde kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntemin başarı durumu 2006 yılında değerlendirilmiş ve ulaşılan okuma başarı düzeyinin, son 40 yıldan bu yana ulaşılan düzeyin üstüne çıktığı görülmüştür (Güneş, 2007).

İngiltere ve Fransa'da benzer çalışmalar yapılmıştır. Her iki ülkede de çocukların okuma becerilerinin düşük olmasının altında yatan en önemli neden olarak ilk okuma yazma öğretiminde kullanılan yöntem gösterilmiştir (Güneş, 2007). Bunun üzerine ilk okuma yazma öğretim yöntemi olarak ses birleştirme (phonic synthetic) yönteminin uygulanması kabul edilmiştir. Ses birleştirme yöntemi İskoçya'da denenmiş, çocukların okuma ve yazma becerilerinin yaşitlarına göre ortalama 3.5 yıl ileri düzeye ulaştığı bulunmuştur.

Benzer çalışmalar Avustralya’da da yapılmış ve 2005 yılında hazırlan Okuma Eğitimi Raporu’nda: “Avustralya’da sese dayalı yöntemlerin iyi sonuçlar verdiği, okuma- yazma öğrenmeyi kolaylaştırdığı ve anlamayı geliştirdiği”,dile getirilmiştir. Almanya ise yıllardır ses-harf birleştirme yöntemi ile okuma-yazma öğretildiğini ve bundan olumlu sonuçlar alındığını açıklamaktadır. Finlandiya’da okuma yazma öğretiminde ülke genelinde ses birleştirme-hece yöntemi kullanılmaktadır. Yine İsviçre ‘de çocuklar altı yaşında okula başlamakta ve okuma yazma öğretim yöntemi olarak ses birleştirme- hece yöntemi kullanılmaktadır.

Görüldüğü gibi, okuma yazma öğretimi araştırmalarında ses birleştirme yöntemleri ön plana çıkmış ve çoğu ülkede tek yöntem olarak uygulamaya konulmuştur. Ülkemizde de 2005 yılında uygulamaya konulan yeni Türkçe Öğretim Programında Ses Temelli Cümle Yöntemi ile okuma yazma öğretimine başlanmış böylece 1948 yılından bu yana kullanılan cümle yönteminden vazgeçilmiştir.

Günümüzde yaklaşık 150 ülkede çocuklara ses birleştirme yöntemleriyle okuma yazma öğretilmektedir.Bu yöntemin çocuklarda beyin gelişimine ve zihinsel becerilere etkisi laboratuvar ortamında beyin görüntüleme tekniklerinin yardımıyla araştırılmıştır. Bu araştırmalarda okuma yazma öğrenme sırasında beyindeki işlemler tek tek incelenmiş, cümle ve ses birleştirme yöntemlerinin hangisinin daha etkili olduğu araştırılmıştır. Bu konuda Profesör Steve Masson, beyin görüntüleme analizleri sonuçlarını şöyle açıklamaktadır; “Okuma sırasında beynimiz sol yarım kürede bağlantılar kurmakta ve bu bağlantılar okuma öğretim yöntemine göre değişmektedir. Cümle yönteminde öğrenciye kelimeler bütün olarak tanıtılmakta ve öğretilmektedir. Oysa ses birleştirme yönteminde kelimeleri öğretmek için önce ses ve harflerden başlanmakta, bunlar birleştirilerek hece ve kelimelere ulaşılmaktadır. Beyin araştırmaları okuma yoluyla beyinde nöronlar arasında bağ kurmak için ses birleştirme yönteminin çok etkili olduğunu göstermektedir. Cümle yöntemi ses birleştirme yöntemi kadar beynin çeşitli bölgelerini harekete geçirememektedir” (Masson, 2013). Araştırma sonuçlarını bu şekilde özetleyen Steve Masson,cümle yönteminin beyin gelişimine fazla katkı sağlamadığını vurgulamaktadır.

Benzer sonuçlar başka araştırmalarda da dile getirilmektedir. Milne’ye göre okuma sırasında gözle alınan bilgiler beyinde iki düzeyde işlenmektedir. Bunlar üst ve alt düzey işlemler olmaktadır. Üst düzey işlemlerde beynimiz kelimeyi inceleyerek ayrıntılı olarak tanımaktadır. Bu süreçte önce kelimenin harfleri tek tek incelenmekte, harfler birleştirilerek heceler ve kelimeler yapılmakta ve kelimenin anlamına ulaşılmaktadır. Aynı işlem ilk kez karşılaşılan kelimelerde de uygulanmaktadır. Kelimeyi tahmin etme yerine harflerini inceleyerek tanımaktadır. Beynin bu yapısı yani üst düzey işlemleri ses birleştirme yöntemiyle örtüşmektedir. Beyin alt düzey işlemlerde ise kelimeyi bütün olarak şekil yönüyle tanımaktadır. Tanıma beynimizin en ilkel ve temel işlevidir.Alt düzey işlemde, kelimenin harfleri tek tek incelenmez, aralarında ilişki kurulmaz, harf ve heceler birleştirilerek kelime okunmaz, kelime bütün olarak şekil gibi tanınmaktadır. Alt düzey işlemler üst düzey işlemlere göre daha hızlıdır, çünkü az sayıda nöronla az işlem

yapılmaktadır. Ses birleştirme yöntemleri beynimizin üst düzey işlemlerini cümle yöntemi ise alt düzey işlemlerini geliştirmektedir. Okuma yazma öğretiminde erken yaşlardan itibaren beynimizin üst düzey işlemlerini geliştirmeye ağırlık verilmeli, üst düzey işlemlerle çok sayıda kelime öğretilerek anlama becerileri geliştirilmelidir (Milne, 2010). Görüldüğü gibi ses birleştirme yöntemi okuma yazma öğretim sürecinde harfleri tanıma, inceleme, ilişkilendirme, birleştirme gibi çok sayıda işlemle öğrencinin zihinsel becerilerinin gelişimine doğrudan katkı sağlamaktadır. Okuma yazma öğretiminin erken yaşlarda gerçekleştirilmesi ise öğrencinin beyninin üst düzey işlemlerinin erkenden geliştirilmesi demektir.

Okula başlama yaşı

Dünyamızda zorunlu eğitime başlama yaşı ülkelere göre farklılık taşımaktadır. UNESCO'nun 2011 yılı istatistiklerine göre;

- 44 ülkede 7 yaş,
- 113 ülkede 6 yaş,
- 38 ülkede 6 yaştan önce,
  - 33 ülkede 5 yaş,
  - 4 ülkede 4 yaş,
  - 1 ülkede 3 yaş olmak üzere 151 ülkede yaklaşık 150 milyon çocuk 6 ve daha küçük yaşlarda okula başlamaktadır.

Okula başlama yaşı;

- Bulgaristan, Finlandiya ve İsveç'te 7 yaş,
- Belçika, Danimarka, Almanya, İrlanda, Fransa, İtalya, Avusturya, Romanya, Portekiz, Polonya, ABD, Avustralya, Kore, Japonya'da 6 yaş,
- Macaristan, Hollanda ve Malta'da 5 yaş,
- İngiltere'de ise 4-5 yaşında çocuklar zorunlu eğitime başlamaktadır.

Çoğu ülkede okula başlama yaşı aynı zamanda okuma yazma yaşı olmaktadır. Bazı Avrupa ülkelerinde örneğin İzlanda, Danimarka, Norveç ve İsveç'te çocuklar ana okulunda okuma yazma öğrenmektedir.

Ülkemizde durum

Ülkemizde Cumhuriyetle birlikte 1928 yılında yeni Türk harfleri kabul edilmiş, Atatürk'ün önderliğinde harf yöntemi ve bitişik eğik yazı ile okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Çocuklar için İlk Mektep Programları hazırlanmıştır. O yıllarda çoğu ülkede cümle yöntemi yaygın kullanılmasına rağmen Atatürk, yeni Türk harflerinin herkese öğretilmesini istemiş, çocuk genç ve yetişkinlere okuma yazma öğretimi harf yöntemi ve bitişik eğik yazı ile yürütülmüştür. Atatürk döneminde geliştirilen 1930 ve 1936 İlk Mektep Programlarında cümle yöntemine yer verilmemiştir. Atatürk dönemi sonrasında uygulamaya konulan 1948 İlkokul Müfredat Programı ile birlikte okuma yazma öğretiminde cümle yöntemi kullanılmaya başlanmış ve bu yöntem 2004 yılına kadar uygulanmıştır. 2004

İlköğretim (1-5.Sınıflar)Türkçe Dersi Öğretim Programında ise Ses Temelli Cümle Yöntemine geçilmiştir.

Ülkemizde 2004 yılından bu yana Ses Temelli Cümle Yöntemi kullanılmaktadır. Ses Temelli Cümle Yöntemi, Ülkemiz koşullarına, Türkçenin dil yapısına, Türkçe Öğretim Programı'nda ele alınan eğitim yaklaşım ve modellerine, ilk okuma-yazma öğretimiyle ilgili günümüz teori, yaklaşım ve araştırmaları temel alınarak geliştirilmiş özgün bir yöntemdir. Ses Temelli Cümle Yöntemi'nde ilk okuma-yazma öğretimine seslerle başlanmakta, sesler birleştirilerek heceler, kelimeler ve cümleler oluşturulmaktadır. Öğretim sürecinde ilerleme, küçük öğelerden büyük öğelere doğru gitmekte, öğrenilen her öge (ses, hece ve kelime) bir sonraki ögenin alt yapısını oluşturmaktadır. Böylece öğrencilerin öğrendiklerini bütünleştirmeleri kolay olmaktadır. Ayrıca öğrencilerin cümle kurma ve metin oluşturma becerilerinin gelişimine katkı sağlanmaktadır.Bu durum yapılandırıcı yaklaşımın bir gereği olmakta ve bitişik eğik yazı ile desteklenmektedir. Bitişik eğik yazının sürekli bağlantılarla yazılması öğrencinin bilgileri bütünleştirmesini kolaylaştırmaktadır (Güneş, 2007).

Ülkemizde yıllardır Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre 31 Aralık'ta 72 ayını dolduran çocukların ilköğretime kaydı yapılmakta ve birinci sınıfta okuma yazma öğretilmektedir. Geçtiğimiz yıl kamuoyunda "4+4+4 Eğitim Sistemi" olarak bilinen yasal düzenleme ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ndeki 21 Temmuz 2012 tarihli değişiklikle Eylül ayı sonunda yaşı 60-66 ay arasındaki çocuklar ilkokula kaydedilmeye başlanmıştır. Bunlardan 66 ayı doldurmuş çocuklar doğrudan, 60 aylık çocuklar ise velinin yazılı isteği ile kaydedilmiştir. Böylece 60- 66 ay arası çok sayıda çocuğun ilk okula kaydı yapılmıştır. Bu süreçte kamuoyunda yoğun tartışmalar yapılmış ve çeşitli raporlar yayınlanmıştır. Bu yayınlarda 60 ayını bitirmiş bir çocuğun 40 dakika ders dinleyemeyeceği, zihnen uygun olmadığı, duyuşsal ve bilişsel gelişim olarak geriden geldiği, işlem yeteneğinin az olduğu, yeterince olgunlaşmadığı, çocuğun küçük motor gelişimi(parmak kullanımı) tam gelişmediği için kalem tutamadığı, yazma ve ödev yapma sorunu yaşadığı, başarısız olduğu, bunun yetersizlik ve özgüven sorununa neden olacağı gibi çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Eğitim alanındaki günümüz gelişmelerini izlemeden yapılan bu eleştiriler hem bilimsel çalışmaları hem de uygulamaları olumsuz etkilemektedir. Aileleri ise çocuklarının geleceği hakkında yanlış kararlar almaya yönlendirmektedir.

Bu yayın ve eleştirilerde zihinsel gelişimle ilgili eski teorilerle araştırmalara yer verilmekte, eski bilgiler kullanılmaktadır. Bunların çoğu Piaget'in 70 yıl önce çocuklara jetonlar vererek yaptığı zihinsel gelişim teorisine dayanmakta ve olgunlaşma üzerinde ısrar edilmektedir. Ayrıca çocukların okuma yazma öğrenemeyeceği iddiaları, Ülkemizde yaklaşık 60 yıl uygulanan, beynimizin sadece alt düzey işlemlerini geliştiren ve ezberleme alışkanlığı oluşturan cümle yöntemi dikkate alınarak yapılmaktadır. Oysa günümüz beyin araştırmaları çocuklarda zihinsel gelişimin bilinenin aksine çok erken yaşlarda başladığını, dil becerilerinden önce zihin becerilerinin geliştiğini, bu nedenle dinleme, konuşma, okuma, yazma ve görsel okuma öğretimine erken yaşlarda başlanabileceğini, 4-5 yaşın okuma yazma

öğretimine uygun olduğunu, erken yaşlarda verilen bu eğitimin çocuğun gelişimi ve geleceğinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalar okuma yazma öğretiminde beyin yapısı ve işleyişine uygun olan ses birleştirme yöntemleriyle yapılmaktadır. Ülkemizde de beyin araştırmaları ve yapılandırıcı yaklaşım temel alınarak hazırlanan 2004 İlköğretim (1-5.Sınıflar)Türkçe Dersi Öğretim Programında Ses Temelli Cümle Yöntemiyle okuma yazma öğretimi öngörülmektedir. Ses birleştirme tekniklerinin kullanıldığı Ses Temelli Cümle Yöntemiyle çocukların beyinlerinde üst düzey işlemlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çocuklara küçük yaşlarda okuma yazma öğretilerek dil ve zihinsel becerilerini erken yaşlarda geliştirmeye ağırlık verilmiştir.

Sonuç olarak ülkemizde 60 aylık çocukların okula alınması, beyin araştırmaları ve yapılandırıcı yaklaşımla hazırlanan yeni programların uygulanması, okuma yazma öğretiminde Ses Temelli Cümle Yönteminin kullanılması, düşünen, anlayan, eleştiren, sorgulayan, sorun çözen ve bilgi üreten öğrencilerin yetiştirilmesi için önemli bir adım olmaktadır. Bu uygulamalarla daha akıllı nesiller yetiştirilmekte, hem öğrencilerimizin hem de ülkemizin geleceğine yön verilmektedir.

KAYNAKÇA

- Barr, R., Kamil, M.L., Mosenthal, P. et David Pearson, P. (1996). *Handbook of reading research*. Vol II. Lawrence Erlbaum Associates.
- Dehaene, M.Stanislas.(2007). *Les Neurones de la lecture*,édition Odile Jacob. France.
- Delogne, Roger. (1968). *De l'opportunité d'apprendre à lire avant six ans* (Ecole des sciences psychologiques et pédagogiques, juillet 1968, p. 4.
- Gauquelin Françoise(1970). *Apprendre à lire avant l'école*. In:Communication et langages. N°8, 1970. s. 65-70.
- Güneş, Firdevs (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güneş, Firdevs (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Hart Betty & Risley Todd R,(2003). *The Early Catastrophe*, American Educator, Spring.
- Houde, Olivier (2004). *La psychologie de l'enfant*,Que-sais je?,Paris,PUF.
- Houdé, Olivier (2011). *La psychologie de l'enfant, quarante ans après Piaget*, Les nouvelles psychologies,Sciences Humaines,Grands Dossiers N° 3 - Juin - Juillet - Août 2006
- İnizan,J. (2005). *Le temps d'apprendre à lire*, Paris, PUF
- Leroy-Boussion, A.(1971).*Maturité mentale et apprentissage de la lecture*. In: Enfance. Tome 24 n°3, 1971. s. 153-208.
- Livet, Marie-Odile (2010). *Les étapes du développement du langage*, www.novasante.org/ Erişim tarihi: 3 Aralık 2010.

- Loevenbruck, Hélène,(2010).*Neurosciences Cognitives des Compétences Précoces– Les premiers pas de la parole*,Département Parole et Cognition, Laboratoire Grenoble Images Parole Signal Automatique-GIPSA, France. www.icp.inpg.fr/
- Lurçat, Liliane (1988). *De la nécessité de l'écriture manuscrite comme écriture première*, Psychologie scolaire, n o66, avril .Paris.
- Magnan, Annie (2013).*Développement cognitif Les théories actuelles*, Laboratoire EMC Université Lyon2,<http://unpc.univ-lyon2.fr>
- Martinez, J.P. (1994). *Le concept de prévention des difficultés d'apprentissage*. Actes du X. Congrès,Association Préscolaire du Québec.
- Masson, Steve (2013). *Apprendre, un processus neuronal*, revue Neuro ducation, UQAM.
- Milne, Duncan (2010). *Apprendre au Cerveau a lire*, Adapté par Dyslexsia International ASBL.
- OCDE (2007). *Comprendre le cerveau : naissance d'une science de l'apprentissage*, 18.06.2007,CERI,OCDE.
- Ramus, Franc. (2006). *L'étude comparative de la perception de la parole : nouveaux développements*, Sous presse dans R education Orthophonique, 2006
- Recherche(2005).*L'enfant et son Développement*, Le Recherche, Juillet- Août,2005, No: 388.
- Giordan, Andre (2003). *Une autre  cole pour nos enfants ?*, Delagrave.France
- Silber, Corinne Leboissard.(2004). *Analyse Critique De La Méthode Globale (Ou Semi-Globale)* Commission Lecture de l'ARLE.
- Sweet, Jr. Robert W. (1996). * llettrisme : Maladie incurable ou mauvaises pratiques éducatives ?* Association Lire-écrire, édition Lire- crire.
- Vaillé, Hélène (2005).*L'intelligence de l'enfant : les théories actuelles*, L'enfant et ses intelligences, Sciences Humaine, Mensuel N o 164 - Octobre 2005